

Литературный наследство

Борис СЕМЕНОВ

ПИСАТЕЛЬ-ЖУРНАЛИСТ АЛДИАР КРИСАМ (1903—1942 ий)

1934 ий 8 иунышто лекие «Марий коммуна» газетеш марий писатель-влакын совещанийлан возымо редакционный статья печатлалтын. Түштө тыге ончыктым:

«Марий сылне · литературынат ончык каймыже пүтүрак кугу. Шкетанын «Эренгер» романже, Чавайнын «Марий рото» пьесы же, Шабдарын «Вурс йўк», адак тиде ийлаште печатлен лукмо ойлымаши-влак (Алдиарын «Яра кышкар»), молат марий литературын күшмыйжым, виянмыжым, пенгидеммыжым ончыкката!».

Ме тиде статьяштына Алдиарын творческий пашаж нерген күчкын каласкален лекнена.

Күмлымшо ийлаште марий литературышко ик эн самырьк, талантан, шке шотно дene оғайын, сылнын возышо журналист Алдиар Крисам тольын.

Алдиар Крисам (Смирнов Хрисанф Николаевич) 1903 ийыште Моркинский район, Кумужъяльский сельсоветтесе Кумужъял (Пектывай-Сола) ялысе нужна кресанык ешени шоочын. Түңгальтыш образованийм кок менге бордыктö улшо пошкудо Кумужъял школышто налын.

Тунемыж годымак тудо шуко книгам лудын, чылажымат пален налаш тыришени, вараже шке ялыстыже драмкружокым организоватлен. Драмкружок С. Чавайнын, А. Конаковын, Тыныш Осынын пьесиштим Күгорно-ўмбалне, Кесебеляк, Осып-Сола, Ярамарий да моло бордыж яллаштат ончыкстен. Тудым калык пеш куту куанымаш дene вашлийин.

1920 ийыште Крисам Алдиар комсомолыш пурен, ячейкыште ик эн активный комсомолец лийин: калык коклаште күтүмләтарымаш пашам ыштен, кресанык-влакым чумырен, газетым, сылнемутая марий литературым йўкын лудын.

Комсомол ячейкыште пашам сайын шуктэн шогымыжлан 1925 ийыште Хрисанф Николаевичим Морко канткомолыш налынныт. Тиде жалпынтац тудо С. Чавайн дene палыме лийин. Тидын нерген «Мемнан туныктышына» статьяштыже («У вий», 1935 ий, 12 №) воза:

«1925—1927 ийлаште, Моркышты пашам ыштымем годым, Сергей Григорьевич деке чакемаш түнәльым. Тунам тудо Арын школышто учительлан шоген. Арын школышко комсомол паша дene кошталтын. Сергей Григорьевич комсомол паша деке пеш лишке шога ыле... Тудын туныктымых почечак мый «Йошкар кече» газетын ялкоржо, а вара Морко районысо собственный корреспондентше лийым».

Крисам Алдиэр 1927 ийыште Моркышты «Йошкар пеледыш» коммуным организватлен. Варажым тиде коммуна Йошкар-Ола деч латкок километр тораште улшо монастырский дачыны күсенен да Буденний лўмым налын. Буденний лўмеш коммунын пашаж да илышыж нерген Крисам газетлаш шуко возен:

«1930 ийыште Буденний лўмеш коммунын илышыж гыч «Шудо солымаште» лўман ик очерким»

«У вий» журнальшке возышым. Тиде первый түнгальтышем. Тылеч ончыч «У вийлан» нимат возен омыл ыле. Печатлалтын оғыл гынат, тиде очерк почеш Сергей Григорьевич очеркын молан келишбидымжым раши умұлтарен да күзе возаш тұныктен. Тылеч вара ятыр фельетоным «Марий коммуныш» возенам. Толшааш шыйште возен пытариаш шонымо «Патыр қынеле» лўман романем нергенат эн первыяк Сергей Григорьевич дene қанашибым. Тудо мыланем корным ончыктен пүши». («У вий», 1935 ий, 12 №).

1933—1937 ийлаште Крисам Алдиар «Марий коммуна» редакцийште литературыннан пашам ыштен. Газетышке самырык ялкор вийым чумырымде пырляк марий яллаште колхозым организатывиме паша темпым нөйтталме нерген шуко статьям возен.

Теве 1934 ий 9 январьште лекше «Марий коммуна» газетисе «Имне дene озатоль» статьяшты же тудо Оршанский райондың ик конюхым мокта. А «Кулак кепшыштыште» статьяште Ронга районысо кулак-влакын советский учрежденийлаш шенғын пурымыштым да тушто вредительский пашам ыштымыштым түжваке луктың, калыкым колхоз строительствыште бдительный лияш ўжын.

Мүкшым ончымо нерген «Рой тарванен» статьяшты же ончыл паша опытым калык коклашке шара.

«Илян ешыже» («Марий коммуна», 1936 ий, январь) зарисовкышто Морко районысо Шенгше селан ик уста труженикше Тропин күгиза да тудын ешыже, эргиже Иля нерген ойлалтеш. Кресанык ешеш шочын-кушшо Иля совет заводышто ик ўшанле пашазе лийин. Москвасе заводышто пашам сайын ыштымыхлан орден дene наградитлалтын. «Делегатын корныжо» корреспонденцийштат автор мемнан элын у енже күшмө нерген воза.

«Мемнан жап тугай,—манеш автор,— тачыссе түс эрла вашталтеш. Тачыссе илшін эрла уәмеш, тошто ет весемеш.

1936 ий 26 январьште «Марий коммунышто» «Придон Андрий» зарисовка печатлалтын. 1930 ийыште Шенгше селаште «Ушнымаш» колхозым почмо ыле. Тушко эн первыяк Придон Андрий пурен да колхозын эн сай плотнишке лийин.

Морко район, Қуғу-Шале ялысе колхоз-

ышто ашшатын сай пашажым моктен, «Ильин Япық» статьям возен.

«Лучко ияш рвезе» статьяште («Марий коммуна», 1935 ий, 6 июль) ялысе самырык тұкымын колхоз паша деке уло шұмын шоғымыжым почын пua.

Алдиар — Смирновын газетный статья, зарисовка-влакшым ончен лекмеке, ме тидым ужына: журналист тунамесе колхоз илышым, тудын сенгымыжым, у тукым ден у колхоз еш күшмым раши ужын да газетеш сынын сүретлен ончыктен. Тыге К. Алдиар общественный озанлыкым пентыдем-дымаште көмек ет, активный корреспондент лийин.

* * *

Изи газетный статья, зарисовка, фельетон-влакым возымашты Алдиар эркын-эркын илышым күмдан, келгын почын ончыктышо күгу статьям, очеркым, ойлымашым возымашке күснен. Тудын ойлымашы-влак «Марий коммуна» газетеш да «У вий» журналеш печатлалтыныт.

Теве пионер-влак нерген возымо «У тукым» ойлымашы же күм номерысе газет подвалеш пурталтын. Ойлымаш сылнын, йоча-влаклан лудашын күштылго йылме дene возымо. Ойлымашын содерханийже кок план дene пуралтын. Икымше планыште тошто илышым сүретлен ончыктым. Ожнысо Қесебеляк школышто Метрим, нужна еткын икшывыжым, поп сырымыж дene шем пусакеш, шемшыдан пырче ўмбалан, пулвуй дene сұкыктен шинчыкта. Тидат огеш сите — ўмбашше линейка дene кыра. Тыгай мысылтышым чытен көртде, школым күдалтен, Метрий мөнгө куржеш. Ўмырешы же тунемде кодеш.

Йоршеш вес сүрет ойлымашын кокымшо планышты же. Тушто совет элүсे циалан йоча-влак нерген автор куанен воза. Теве Таир ер воктенесе пионерский лагерь. Моткоч сылне пүртүс! Йошкар галстукан йоча-влак, сай тунем лекмеке, көнек жайык гаяк койыт. Нұно веселан канат, модыт, чевер кетеш мөгірыштым калитлат.

«Марий коммуны» қызыт лукмо «Пүсөмдө дene» сатира лукшо семынак, 1928—1930 ийлаште «Йошкар кече» газет «Шикшан монча» сатира лукым печатлен шоғен.

Марий калыкын уста писательже Яков Павлович Шкетан 1927—30 ийлаште «Йошкар кече» газетышке шуко фельетоным возен. К. Алдиар, тудын деч тунемын, писательский мастралыкшым юмор ден сатирын пүсөй ылымыж гыч түгалин. Тыгай-

лан «Комдик шоғышо краппя» («Марий коммуна», 1936 ий, 24 февраль) фельетоным, «Күкш таган» да «Ачий шумлык» мыскара ойлымаш-влакым шотныман.

«Ачий шумлык» мыскара ойлымашынте («Марий коммуна», 1936 ий, 2 апрель) ача кумыл дене йөрөтүдүмө үйрым поянлыкшылан верч налме нерген каласкалыме. Автор тиде ойлымашты же лудшо еңгүм ойгандаренат, шер төммешке воштылтаренат ончыкта; тошто годсо ильшым карга, у ильшым, ваш-ваш келшымашым мокта.

Алдиар марий калыкын ильш-йүлашты же тошто косам, колхозынто улшо ситыдымаш-влакым, у ильшлан тореш шогалаш-влакым пүсб мут дене поныжеш. Тидым «Чома», «Имнө погынымаш», «Пычкемыш лук» статьялыште ращ ужына.

«Күкш таган» ойлымашты же автор олашке ик марий рвезын шкенжым ончыкташ толмыжым, койышланаш, стиляга гай кояш тырышмыжым сүртлен. Ойлымашын геройжо йонгылыш лиин. Кастене молорвезе каче-влак деч ойыртемалташ, сайнинрак койщааш манын, тудо модмашке күкш таганан үдрамаш кемым чиен лектын. Тидым ужын, йолташ үйр-рвезе да йөрөтүмө таңже утен каен, игылт воштылыт. Чот вожылымыж дене каче күкш таганан кемжым Какшан вўдышкю кудалта. Шкенан йырна шекланенрак ончалына гын, тыгай стиляга-влакым кызытат ужына. Алдиар тыгай стиляга-влакым чытен кертын огыл, нунын ваштареш уло шыде дене кучедалын, газет гоч игылтын, воштылын. Марий калык тыгай ойлымашым куан деч посна лудын кертын огыл, тудо самырык авторым моктен.

Самырык журналист публицистический статьямат возен. «Кугу вий» («Марий коммуна», 1935 ий, 1 сентябрь) статьяште эрык ильш верч кредалмашым сүртлен ончыкта. Капиталистический эллаште фашизмын ажгынымыж нерген воза. Тынис ильшым йөрөтүшке калыкым бдительный лияш, мир верч шогаш ўжеш. Тиде пашаште партийин ончыжо вўйшш ролъжым палемден. Каласаш күлеш, журналист Алдиар тыште чын воза. Кокымшо мировой войнам ямдымаште фашизмын ажгынымыж нерген калыклан чын картиным сүртлен ончыкташ, мирым йөрөтүшке калыкын шинчажым почаш күлүн. Тунам калык пален, вет германский фашизм мучашдыме вооруженийм таклан огыл ямдылен, таклан огыл сар пашалан чот туныктен, кугу армийим ыштен.

1933 ийштеге лекше 12 номеран «У вий» журналеш Алдиарын «Лагерьштеге» ойлымашы же печатлалтын. Очыни, журналист 1928 ийштеге Москва воктенесе осоавиахимовский военный лагерьштеге лийнат, шке ужын коштымжым сүртлен.

Ме ойлымашын первый странициштыкак тидым шижиана: армийштеге служитлаш—чүчү вате деке уналыкеш мийме гай огыл, шуко йүштө-шокшым чыташ перна. Тыгак лийман! Элым аралашлан шке капкылым ятыр шуарман, шуко шинчымашым налман. Вет такланак огыл руш кугу полководец Суворов, ильш опыт гыч налын, пеш чаплын каласен пүэн: «Тунемаште ѹёсө, нелылык перна гын, кредалмаште күштүлгырак лиеш».

Ойлымашын содержанийжым ончен лекмеке, ме тидымак ужына. Московский студент-влак көнөж каникул жапыште лагерьштеге военный шинчымашым налыйт. Студент-влакын ротыштым Йошкар Армийин кум кадровый полкын сар пашам тунемашлан шеледат. Армий радамыште, ятыр служитлыше салтак-влак коклаште, студент-влак: Петухов Василий, Фирсов Павыл да молат станковый да ручной пулеметин ышталтмыжым тыршен шымлат, тира лўйылтас тунемыт, походышто шуко нелылыкым чытат. Взводын командирже лейтенант Никифоров нуным сайнин туныкта. Студент-курсант-влак Октябрьский революцийлан 11-шэ идалыкшым пайремлыме торжественный погынымашыштымые полк комиссарын докладшым шуко мартен шарнаш тўналыт. Тудо тыге ойлен:

—... Ынде мемнан чылланнат ик тушман — капиталист-влак. Нуно, мемнан күшменим ужын, сырен шогат. Сарым ямдилат. Садлан тыланда эре ямде лийин шотыман.

Бокымшо мировой война деч ончычсо военный ильшым художественный литературышто сүртлен ончыктымаш самырык тукымлан күлешан материал лийин. Но тиде первый ойлымашынте эшке схематичность, натурализм, ильш фактим вигак копироватлен ончыктымаш шижалаштеш. Тыште южо художественный образ-влакат вудака улты. Авторын тиде ойлымашыжым тудын путевой запискыж семын гына ончыктыман.

«Яра кышкар» ойлымашынте («У вий», 1934 ий, 1 №) кермич заводысо оппортунист-двурушик Ефим Айдалижевын чыла пашам лўмыннак локтылымыж нерген возы-

мо. Заводысо партийный ячейка бюро тушманын осал түшсүм, шорык коваште чиймыжым түжваке луктеш. Айдалижев чын коммунист оғыл, лач яра қышкарже веле, манын автор каласа. Советский властьнын первый ийлаштыже коммунист лўумым нумалаш южо специалист-влак социалистический промышленностьюн «виянгымаште шуко энгеким конденит. Тиде илыш противоречийм, кучедалмашым автор моштен ончыктен.

«Кок түс» очеркыште («У вий», 1935 ий, 4 №) Морко—Йошкар-Ола корнын ожныс түшсүм ужына. Тылеч посна Чарла олан Октябрьский революций деч ончычсо сүретше, олан урем ден пörtлажым моштен сүретлен ончыктимо. Тидыже Йошкар-Олан историйжым шымлыши-влаклан — шергакан материал.

Печаталтшы произведений-влак коклағыч Алдиарын күгураск произведенийжылан «Үчбө» ден «Первый тошкамаш» ойлымаш-влакым шотлыман. Нине произведений содержаний шот дене пеш чак пижын шогат, нунын сюжетный липпийштат иктак. Ойлымашлаште кок исторический этап сүретлалтеш.

Писатель нине произведенийланат материалым илыш гыч налын. Южо геройин да ялын лўмжат вашталтде кодын.

Произведеншийште ончыктимо случай гаяк Моркинский районыс Кумужъял ялыште (автор шке же тиде ялеш шочын) лийин. Опасим (книгаште Опай) Юрчемей (книгаште тиде лўумым вашталтыде кодымо) колымылан титаклен, ялыше поян-влак шке изажлан — Тропимлан (книгаште Ипай) лўйен пуштыктат.

Тиде случай нерген мыланем писатель Алдиарын изаже — Яковлев Василий пешраш каласкален пүшиш, Кантор ял денсе корем серыште лўймө вержымат ончыктыш. Кызыт тудо олмышто «Победа» колхозын ушкан фермыже. Тышеч ме ужына: самырык писатель фактам илыш гыч налын сүретлен. Но илыш гыч налме чын фактам тудо моштен иктешлен, сюжетный линий дене ваш кылден. Тыге у илыш верч тыршыши ең-влакым писатель мастерын сүретлен пүэн, герой-влакын көргө переживанийштам почын моштен. Сандене произведеншийләс персонаж-влак мемнан ушеш рашиналт кодыт.

«Үчбө» ойлымашынте Советский властьнын первый ийлаштыже лишие классовый кучедалмаш ончыкталтын. Российыс пашазе ден нужна кресанык-влак түньяште

первый гана шке кидышкышт властьнын налыныт. Марксын, Ленинын туныктымышт калык шўмыши вошт шыңен пурен. Но пыташе класс — кулак да торговой-влак — Совет власть лиймекат, тўрлө йўним кичалын, нужна-влаклан ўчым ыштыме амал дене у строй ваштареш кредиталыныт. Тидым Алдиар Крисам Логин ялыше поян-влакын — Юрчемей Келдыйбайын, Топай Эчан ден Максым Кыргорийын да нунылан полышкалыше пошкудо ялыше поян-влакын — Ипат кугыза ден Айдуши образышт гоч почын пуа. Нуно шкет-шкет гына оғыл, а посна ялласе поян-влак, иктыш ушинен, Совет власть верч шогышо нужна Опай, Ипай, Осып ваштареш кредиталыт. Шке велкышт кокла кресанык Иваным савыраш тёчат. Нуно Совет власть верч шогыш-влаклан ўчым шукташ амалым мұнынты. Опайым «вор» манын титаклат. Калык ончылан қучен шогалтат да чот кырат, мончаш пурен толло егым лум ўмбач чарайолын ял мучко коштыктат да йўдувашт йўштот күварыште пидын пыштен кийыктат.

Пашаже тыге лийин: икана мари пайрем годым Юрчемей йўшё вуя Опай ўмбаке кержалтын — Опайжат бўрин шоген оғыл, перен шуэн. А Юрчемайже шукертсек черле коштын, кўргө пужлыши улмаш. Тиде пайрем деч вара Юрчемей шукак ок иле, колен колта. Тудын ешыже да моло кулак-влак «Юрчемей Опайын перымыж дене колен» манын, калык коклаште шоя мутым шаркалат, ег пуштишм шиенжым пушташ кўлеш манын, калыкым таратылыт. Кулак-влак Опайлан пуйто ўчым шуктынешт, тудым кўртнүйлен шындат, тўрлун индырат, иғылтыт, мыскылат.

Ялыше нужна кресаныкын представительже-влак Совет властьнын первый ийлаштыже поян-влак ваштареш ўшанлын кредиталаш алтраненит. Тиде чертам автор ужын моштен. Тудо вот мом ончыкта. Опайын йўратыме ватыже — Марпуш, тудын шонго аваже — Йыныс куба ожнысек поян-влак деч лўдун иленит да кызытат поян-влак ончылно вуйым саваш ямде ултыт, нуно эше Совет властьлан оғыл, а пояннын вийжыланак ўшанат. Сандене Йыныс куба эргыжым семален ойла: «Эргым, сёрвален ончо, ала кудалтат?»

Опай пала, тыште калык титакан оғыл, тудым поян түшкага индырат, нуно тудлан ўчым шукташ эре ямде ултыт. Тудо аважлан пентиде вашмутым пуа: «Мый түшманийм сёрвалаш ом шоно, поян-влакын власть ынде мёнтеш ок пўртыл!»

Поян-влак шке шучко пашаштым ыштеник ыштат. Опайым власть деч посна калык ончылан лўен пушташ решитлат. А кўдлўяш тўнгалиш?

— Изажлан лўйыктышаш, шке шолзыжым шке кидише дene лўен пуштишо, — шучко «приговорым» луктыныт поян-влак.

Опайым капка менге воктен шогалтен, Ипай изажлан лўйыктышешт. Но Ипайлан нычалым кучыктен пүэнит гынат, тудо огеш лўй. Тидлан тудым чот кырат, ох лўй гын, шкенжым пушташ сёрат, лўдыхтат. Тышке шуко калык погынен гынат, туткарыш логалше ен-влакым поян-влак деч арален налын кертын оғытыл. Опайым лўен пуштишт. А Ипайжым чот кыреи лунчыртат. Я исполком гыч толын, поян-влакым арестоватсан нантаят. Но Ипай чот сусырген, пужлен. Тудым йолвундаш гыч кырен, мланде ўмбаке кышкылтын, көргижым тарватенитат, кок ария гыч Ипай кола. Тидын нерген автор «Первый тошкамаш» лўман вес ойлымашынтиже ушештара.

Поян-влакын сут улмыштым, нунын илаши-колаш кредалмыштым автор пешустан почын пуэн. Но тунамак Опай да ялъисе моло йорло ен-влак пеш пассивнын ончыкталтыныт. Нуно тошто илыш гыч лекше поян класс ваштареш нигунарат оғыт кредал. Лачак йорло Осын гына Опайым арален налын каласа, но тудым чумыр масса огеш поддерживатле.

Автор Опайын образшым пеш лушкыдын ончыктен. Тидақ, пожале, ойлымашын ик кукуг лушкыдыльшиш.

К. Алдиар шкенжын тиде экшыкшым «Первый тошкамаш» ойлымашынти («У вий», 1935 ий, 7—8 №№) тёрлата. Тиде ойлымашынти гражданский война жапысе класс кучедалмаш, нужна ий ончыкталтеш.

Ойлымаш имне пукшымаш сўрет гыч почылтеш. Кеңгеж жапыште имним юйдым күтён пукшымаш ожно ўйр-каче-влакын эн сылне жапышт лийин. Имним оролаш кок-кум ялъисе молодежь ик верши чумыргенит. Тушто тўмыр, шўвыр, гармонь дene күштен-мурен, жапым веселан эртаренит. Уста йылмыз-влак тыште мом ужин коштимашынти каласкаленьт. Ончыкылык ортент-влакат шукышт тышакак палымым ыштеныт. Тыгай сылне жапым марий писатель кокла гыч И. Одар («Таргылтыш» ойлымаш) деч моло икката сўретлени оғыл, манаши лиеш. А тиде жап — марий рвезе тукымын шке шотан ик сылне жапиш.

Имне пукшымаште ме Логин ял, Тойдемир-Сола, Кантор ялъисе ўйр-рвезе-влак дene валийина. Нунын мутышт гыч ме Кантор ялеш партячайка почылтмо нерген колына. Нунақ чех-влакын Озаг олаш пурмышт нерген каласкалат.

Ойлымашынти сут поян-влакын — Тымапий ден Мажарын, Топай Келдыйбай ден Максимиин, Аппаш Курийын образыши, нунын ик тўшкаш чумырген Совет власть ваштареш кредалмыштым автор келгын сўретлен.

Логин ялеш комсомольский организаций почылтеш. 1921 ий — нужна ий. Поян-влак комсомол ячейким тўрлын титаклат, вурсат, тудын ўмбак лаврам кишишат. Молояллаштат комсомольский организаций ваштареш поян-влак виян кучедалыт, тидлан тўрлө амалым, экшыким кычалыт. Теве Лапка ер ялыште поян-влак, ик енгын мүкиш омарташым толен, шыштан мўйым комсомольский активистын вўташкыже нумал онтат, вара шкеак понятой дene ял калыклан кучыктат, уло комсомольский организаций «вор улт» манын титаклат. Тиде шоюк уверым моло ялласе поян-влакат кучылтыт.

Государственный киндум аралыме складым поян-влак пудыргаш тóчат, восстанийм нолталыт. Ялъисе комсомольский организаций урлыкаш пырчым арален кишишаш верч поян ваштареш чот шогалын. Ийнис Мичушын, Элекseyин, Петян образынит удан оғыл почын пумжо улт. Ониса — яндар чонан марий ўйр, комсомол пашалан уло вийже дene полша. Первый жапыште комсомол радамыште оғешшого, гынат, кулак-влакын кинде складым шалаташ шонымышт нерген шке жапыштыже вич менге ёрдыхышт ўлшо отрядлан увертара. Ониам честный, патриотический пашажлан комсомол радамышт пуртат. Ониса йўратыме йолташыже Петя дene пырля комсомольский организацийни ик эн сайд активисткыже лиеш. Ялъисе самырык вий кулак-влак ваштареш кредалмаште сенга.

Нине кок кукуг ойлымашым ик книгаш ушен лукташ гын, лудшо-влак куанен лудыт ишле.

Алдиар сай, келге содержаниин очеркымат возен. 1935 ийшите лекше 9—10 номеран «У вий» журналиште «У Курманаевка» очерк печатлалтын. Очеркыште Оршанский районисо «Победитель» колхозын ишлышыже ончыкталтеш.

Автор колхоз председатель Шобанов Кыр-

горий, бригадир Рыбаков Водырын да молынат көргө шоныштым, у ильшым чөнен шуктышан верт тырныштым раши почын пүэн.

Поснак колхозник Тропим Ильванын образым келгын почмо. Тудо—йорло, колхозын эн первыяк пура. Поян-влақ тудым колхоз гыч лекташ темлат. Булак Күкүшкіним раскулачиватлымене гына, ильш раши лиеш. Ильван колхоз гыч лекме нерген огешт шоналте. Ожно тудын кинды же шо-рыкйол марте кочкаш нигунамат ситең оғыл гын, ынде тудо ең шинчаш огеш он-чо; колхоз пашам талын ышта; ўшанле, улан ильш корныш шогалеш. Колхозын пурымо денак тудо у пörtтим ышнда, волыкан лиеш, чиянат сибышын ышта.

Але теве Павыл. Тудо ожно пашам ёр-канен ынтең, колхозынты эн пытартыш ең лийин. Тудланат Ильван чын корныш шогалапыже иолша. Павыл моло ең дene пырляк пашам талын ышташ түнгалиш, ударийк Тропим Ильван дene соревнований-ышке ушина, Павылат шуко киндым налеш.

Автор түшкә озанлыкын вийжым мокта, сай пашашке ўжеш.

«Румын фронтынто» («Марий коммуна», 1936 ий, 28—30 март, 68—69 №№) ой-лымашынте автор фронт сүретым, айдемын чонжым, көргө шоныштым жым, шүм шижманшыжым уло писатель мастерлыкше дene почеш.

Ойлымашын түг геройжо — Максым Микале. Күгүжан салтакынте конитым

годым тудо революционный корныш шога-леш. Салтак-влақ кокланште революцион-ный комитетым ыштыме нерген ойла.

Марий литературынто империалистиче-ский сарыште марий калыкын участво-ваттымыжым да коммунистический идей денис вашталтымыжым лачак. Калык пи-сатель Н. Лекайн гына «Күртнöй вий» романыны же ончыктен. Алдиар тиде темым шыке семынже сиынын почын да марий кре-санык Максым Микалын у ильш кор-ным — эксплуататор-влақ ваштареп кре-далме корным қычалтымыжым раши сүретлен пүэн.

* . . *

*

Алдиар Крисамын писательский ўмыр-жоб пеш күчүк. Тудо улыжат вич-куд ий наре веле возен шоген. Туге гынат шар-нымашен шуко мартең кодшо келге идеяя, сылне ойлымаш-влақым, очеркым, фельето-ным ятыр возен.

1937 ийшите самырык писатель «Па-тыр кынелө» лўман романын возен пыта-рен улмаш. Но роман печатлалтын шуын оғыл, тургым жапынте тудо йомын.

К. Алдиарын ильштым да творческий корнышым ончен лекмеке, тидым палемды-ман: писательын возымашты же шуко сай уло. Түрлө произведений-влақ кокла гыч эн күлешанжым, сылнышым ойырен поген, посна книга дene печатлен лукташ жан шукертак шуын.